

Мацкевич Р. Н.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
к.політ.н., доцент, доцент кафедри соціальних теорій*

ВПЛИВ ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ НА ФОРМУВАННЯ ЛЕГІТИМІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Дієздатність та авторитет влади багато в чому залежать від її соціального визнання та обґрунтування. Таке визнання, по суті, є основним, стратегічним ресурсом будь-якого типу соціальної влади, що й розкриває її суть та призначення. У свою чергу соціальне визнання влади містить у собі два основних компоненти, що становлять його основу: по-перше, усвідомлення пануючим суб'єктом свого права на владу, наявність реальної можливості та здатності здійснювати цю владу; по-друге, сприйняття цієї влади, думка про владу, відношення до неї підвладного суб'єкта, який визнає владу (наприклад, народу або, принаймні, більшої його частини).

Слід зазначити, що позначена формальна сторона соціального визнання влади залишається незмінною на всіх етапах розвитку суспільства. Але зміст інституту соціального визнання влади перетерплює істотні зміни в ході історичного розвитку.

Ретроспективний аналіз дає можливість виділити три основних еволюційних рівні, які проходить у своєму розвитку інститут соціального визнання влади:

1) протосоціальний, який характеризується прикордонним, перехідним станом людини від стадної організації до соціальної. Цьому історичному етапу (рівню) відповідає інстинктивне-біологічне визнання влади;

2) соціально-архаїчний рівень характеризується додержавними формами організації соціуму. Тут визнання соціальної влади здійснюється на підставі традиції, міфів, харизми й т. д.

3) політичний рівень, який характеризується державною організацією суспільства. Тільки цьому рівню притаманний інститут легітимації, який розуміється у сучасному термінологічному значенні.

Легітимність державної влади – це соціальне визнання її права на керівну роль у суспільстві. Влада надзвичайно необхідна для досягнення державних цілей, тому що державне функціонування навряд чи буде ефективним, якщо не дотримуються відповідні правила. Саме тому, що легітимність відіграє важливу роль, уряд прагне обґрунтувати свою владу, опираючись на певні принципи. По суті, суб'єкт, що претендує на владу, намагається створити ситуацію, в якій рішення визнавалися або дотримувалися б добровільно, на основі моральних засад рішень та законів. Державна влада не може розраховувати на тривале існування та ефективну діяльність, спираючись при цьому лише на насильство. Необхідно добровільна згода, скріплена повагою законності.

Жодний уряд не може повністю покладатися на фізичну силу як на гарант згоди з їхньою владою. Шляхом погроз та репресій можна змусити скоритися лише невелику частину громадян, але, зростаючи, опір владі приводить до масової громадської непокори. Першою передумовою добровільної згоди є тверда впевненість народу в тому, що представники влади мають право займати свої пости, що рішення, які вони розробляють

та запроваджують у життя, шляхом реалізації законних державних інтересів, не зазіхаючи на те, що справедливо вважається приватним та особистим. Як визначав М. Вебер, легітимність є не тільки законністю даної влади з формально-юридичної точки зору, а це явище соціальне, що проявляється пасивній покорі суспільства політичній владі. Так, режими, які виникають в результаті революцій, військових переворотів і т. п. можуть стати легітимними, якщо забезпечать собі підтримку значної частини суспільства. У зв'язку із цим, сама природа легітимності, її джерела та способи забезпечення можуть бути досить різними, залежно від культурного рівня, традицій, психології населення.

Тому, що легітимність є дуже складним політичним феноменом вона й по-різному себе проявляє. Це проявляється в рівні авторитету, визнання, відданості цій владі, здатності та бажання підвладних суб'єктів йти за нею та виконувати її вимоги. Ці фактори, безумовно можуть виступати як окремі критерії, але щоб краще розібратися із самим поняттям легітимності, необхідно розглянути його значення комплексно, стосовно до різних епох і культур. Слід зазначити, що різні критерії легітимності державної влади можна спостерігати й на різних етапах політичного розвитку суспільства. Вихідним етапом цього розвитку стала поява перших державних утворень. Виникнення нової управлінської функції, її інституціоналізація супроводжується зміною територіальної організації суспільства.

При аналізі легітимності режиму, особливо в перехідному стані, особливого значення набуває виявлення основних, найбільш значимих акторів легітимації. Не всі верстви суспільства або соціальні групи впливають як на процеси реформ, так і на дифузії підтримки влади. Соціальні групи (за деякими ситуаційними виключеннями) виявляють різний ступінь впливу на суспільну думку та різний ступінь активності, здатність зробити виклик існуючому режиму.

Особливу роль у процесах легітимації відіграє інтелігенція. Коли інтелектуальна еліта в цілому довіряє режиму, то можна говорити, що в державі є оптимістичне майбутнє, і навпаки, якщо інтелектуали протистоять режиму, легітимність останнього представляється вкрай слабкою. Тому влада в перехідному суспільстві повинна приділяти особливу увагу настроям в інтелектуальному та студентському середовищі, демонструвати їм свою особливу турботу та підтримку, постійно шукати форми співробітництва та взаємодії. Тому що саме інтелектуальний елемент, що послідовно сприяє поширенню альтернативних ідей серед населення, і як правило, провокує кризу легітимності. Із цього погляду, політика України є не адекватною та не легітимною. Крім того, слід зазначити, що в посттоталітарних суспільствах важливе значення в процесі легітимації режиму може мати робітничий клас та армія. В окремих випадках важливим фактором легітимації може виступати духовництво, однак це залежить від конкретної історичної ситуації в країні.

Таким чином, обмеження легітимності та втрата довіри можуть пояснюватися як неадекватною політикою, так і проблемами в механізмах управління. Невизначеність та неспроможність влади веде до економічної та політичної кризи, до державної недорозвиненості і відповідно до відсутності позитивного впливу на суспільство. При цьому, в процесі переходу до демократії питання про легітимність режиму здобуває найважливіше значення, у той час як популярність і непопулярність окремих політиків і урядів в політичній перспективі не є головною.